

6. *«Згода»*. Студентам даються декілька тверджень. Їх завдання полягає в тому, щоб дійти до згоди, тобто всім погодитися з якоюсь думкою. Спочатку вони працюють у парах, потім у малих групах, а кінцевий варіант обговорюється всією групою студентів.

7. *Короткий або повний переказ*. Студентів просять помітити, в яких сценах прозвучали нові слова і переказати їх.

8. *Розв'язання проблеми*. Студентам пропонується знайти розв'язання проблеми або вихід з конкретної ситуації, з якою зустрічаються герої фільму.

9. *Рольова або ділова гра*. Прикладом може бути прес-конференція, коли частина групи виконує роль головних героїв фільму, а інша частина – репортерів різних журналів. Головні герої розсаджуються перед репортерами і готуються відповідати на питання. Кожний репортер повинен задати 2-3 питання (залежно від кількості головних героїв і самих репортерів) кожному герою. Перед тим, як задати питання, кожний репортер повинен підняти руку, назвати своє ім'я і журнал, який він представляє.

10. *Постановка власних проблемних питань* з проблеми, що виникла у фільмі (для організації дискусії).

11. *«Круглий стіл»*.

12. *Обговорення*. Студентів просять обговорити, як характеризує героя фільму його конкретна фраза [4. с. 6]

Представлена серія вправ спрямована на розвиток самостійної мовленнєвої діяльності студентів. Ці вправи сприяють розвитку уяви тих, хто навчаються, формуванню творчих здібностей, активізують мислення. Досвід показує, що навіть володіння обмеженим словником не є перешкодою висловлення ставлення студентів до побаченого та почутого, коментування фактів, ведення дискусії, встановлення соціальних контактів, тобто до спілкування у природних умовах.

Тож зростання кількості контактів між представниками різних культур є причиною та наслідком дедалі ширшого використання іноземної мови як засобу міжнаціонального спілкування. Використання недубльованих відео матеріалів надає можливість ознайомити студентів з культурою народу, мова якої вивчається, та дозволяє зробити процес навчання більш ефективним і насиченим.

Література

1. *Астафурова Т.Н.* Развитие коммуникативной компетенции в межкультурном деловом общении. // Система языка в свете современной научной парадигмы. – Рязань, 1998.
2. *Джо Шейлз.* Комунікативність в навчанні іноземних мов. Рада з культурного співробітництва. // Проект № 12 «Вивчення та викладання іноземних мов». – Рада Європи Прес, 1995.
3. *Халеєва И.И.* Основы теории обучения пониманию иноязычной речи. – М.: Высшая школа, 1989.
4. *Федорова Е.Л.* Обучение говорению на английском языке в языковом вузе с использованием видео. – Находка, 2004.

УДК 378,12+378,14372,87

Ролінська О.Г.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ЕВРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статье рассматривается методика применения приемов эвристической деятельности в фортепианном обучении и подготовки будущих учителей музыки к музыкально-воспитательной деятельности в школе. Проведен анализ взглядов разных авторов и показаны разные точки зрения на данную проблему. В результате проведенного исследования выявлено, что методика применения эвристических приемов может применяться в преподавании предметов музыкального цикла.

Ключевые слова: музыкально-воспитательная работа, эвристическая деятельность, фортепианное обучение.

Протягом останніх десятиріч ХХ століття під впливом культурно – економічних, соціальних, політичних перетворень відбулися суттєві зрушення в системі вищої освіти, які зачепили й музично – педагогічну діяльність. У зв'язку з цим, музично – педагогічна підготовка вчителів усе більш із сфери педагогічного мистецтва перетворюється у науково – обґрунтовану практику

музично–естетичного навчання, неухильно підвищуються вимоги щодо рівня педагогічної майстерності вчителів музики. У всіх загальноосвітніх навчальних закладах набуває все більшої актуальності художньо – творча діяльність майбутніх педагогів – музикантів.

У практиці підвищення ефективності музично – педагогічної освіти майбутніх учителів музики пріоритет належить методам активного навчання, сучасним технологіям. Проблема використання евристичних прийомів у навчально – пізнавальній діяльності студентів до теперішнього часу залишається мало розробленою у системі музично – педагогічної освіти. Це пояснюється:

- недосконалістю сучасних методик професійної освіти у вищій школі;
- невмінням педагогів виробляти у студентів оптимальну послідовність дій;
- невмінням студентів самостійно знаходити й обирати найбільш раціональні варіанти рішення, проводити аналіз та оцінку своєї діяльності.

Сьогодні доведено, що евристичне навчання є більш універсальним, тому що воно визначає спрямованість на творче становлення особистості. Евристичне навчання відрізняється від інших впливом методів не тільки на розвиток студента, як особистості, а й на розвиток цілей, технологій, змісту освіти.

Для евристичної діяльності характерним є поєднання основних компонентів: суб'єктивно – психологічного та об'єктивно – раціонально – логічного. Таким чином, під евристикою розуміють діяльність, залежну не тільки від інтуїції, але й від застосування логічних способів діяльності.

Мета статті полягає у науково – теоретичному обґрунтуванні змісту та методики використання евристичних прийомів, які стануть засобом оптимізації процесу навчання майбутніх учителів музики.

Мета конкретизується у вирішенні таких завдань:

- теоретично обґрунтувати сутність методичної діяльності вчителя музики;
- опрацювати на базі евристичних прийомів спеціальну методику навчання і експериментально дослідити її ефективність.

На нашу думку, методика застосування прийомів евристичної діяльності у процесі навчання майбутніх учителів музики може починатися досить рано, з першого курсу, і здійснюватись не тільки в процесі вивчення дисциплін психолого – педагогічного циклу, а й в процесі фахової підготовки в класі основного музичного інструменту.

Враховуючи ці міркування, ми визначили такі педагогічні умови, а саме:

- осмислення студентами предмету, змісту, мети і засобів здійснення методичної діяльності на основі евристичних прийомів;
- моделювання та конструювання самостійних проектів цієї діяльності;
- оцінка індивідуальних проектів методичної діяльності.

Дослідницька робота проводилась із урахуванням орієнтовної, моделюючої та рефлексивної фази проходження методичної діяльності.

Сьогодні вчитель музики повинен бути не тільки досвідченим педагогом і вихователем, володіти певною системою методів і засобів навчання. Йому необхідно виявляти творчий підхід до пошуку нових ефективних форм і методів організації власної мистецької та педагогічної діяльності.

Слід зазначити, що питання готовності майбутнього вчителя музики до впровадження методики застосування прийомів евристичної діяльності в навчанні майбутніх учителів музики до цього часу не було предметом спеціального дослідження, не дивлячись на те, що важливі проблеми теорії і практики евристичного навчання одержали своє обґрунтування у дослідженнях ряду авторів: З.І. Калмикової, В.М. Пушкіна, Д. Пойа, А.В. Хуторського та інших.

З розвитком багатьох наук евристику стали трактувати як проблему творчості. Так, вітчизняний психолог В.Н. Пушкін вважає, що “основою евристики як нової комплексної галузі знання служить психологія, і зокрема той її розділ, який отримав назву творчого або продуктивного мислення.” (В.Н. Пушкін,).

Перед людиною нерідко виникають такі ситуації, коли виявляється конфлікт між умовами та вимогами будь-якої діяльності. Наприклад, необхідно вирішити те чи інше завдання, але наявність умов не підказує способу вирішення цього завдання. Щоб знайти вихід з подібної ситуації, важливо створити нову стратегію діяльності, тобто здійснити акт творчості. Таку ситуацію називають проблемною, а нову стратегію, яка при цьому виробляється, називають евристичною діяльністю.

В.Н. Пушкін стверджує, що до завдань евристики входить не лише пізнання закономірностей творчого мислення, але й розробка методів, шляхів керування цим процесом. Він говорить, що в

майбутньому, коли остаточно визначаться контури цієї науки, вона стане комплексною галуззю знання, яка об'єднує методи та результати багатьох наук [4].

Роль евристики, евристичної діяльності у навчанні детально в своїх роботах розглядає Д.Пойа. Він характеризує евристику як спеціальну галузь знання, мета якої – дослідити правила та методи, що ведуть до відкриттів та винаходів.

Д.Пойа для вирішення поставлених завдань рекомендує враховувати такі моменти:

- Перше – наявність хисту, а поряд з ним удачі,

- Друге – стійко триматися і не відступати, поки не з'явиться творча ідея. Крім того, Д. Пойа зазначає, що в характеристиці евристичного методу слід розкрити його суттєві риси. Сам термін “евристичний” застосовується таким чином:

По-перше, розглядається евристична діяльність як така, що призводить до вирішення складного, нетипового завдання. По-друге, евристичними називають такі прийоми, які людина формує під час вирішення раніше поставлених завдань і переносить ці прийоми до вирішення інших завдань.

Він обґрунтовує, в якому напрямку слід здійснювати розумові дії, щоб вирішити задачу:

- розуміння постановки задачі, її суті, умов вирішення;

- складання плану вирішення;

- здійснення плану;

- погляд назад – аналіз способу отриманого рішення.

Іншими словами, необхідно знаходити відповіді на наступні питання: “Що відомо?”, “Що дано?”, “В чому полягає умова?”, “Чи не зустрічалися раніше такі задачі?” [3].

З.І.Калмикова розглядає евристичний метод як спосіб, принцип мислення, який скорочує перебирання різних варіантів рішення. Головне для евристики – це пошук найоптимальніших методів управління процесом вирішення завдань. Дослідниця відзначає, що евристичні прийоми не лише виховують самостійний творчий підхід до вирішення проблеми, але й реально формують у мисленні ті операції, які забезпечують можливість такого підходу.

До числа прийомів пізнавальної діяльності евристичного типу автор відносить наступні:

- прийом конкретизації;

- прийом наочного представлення або схематизації;

- прийом варіювання;

- прийом абстрагування або умовного спрощення;

- прийом екстраполяції (перенесення).

За допомогою перерахованих евристичних прийомів активізується мислення того, хто навчається, розширюється простір для самостійного створення різних прикладів вирішення завдань, актуалізуються власні наміри та можливості відносно їх реалізації.

Прийоми евристичного типу стимулюють пошук способів вирішення нових, раніше невідомих проблем, відкриття нових для суб'єкта діяльності знань, які відповідають природі та специфіці творчої або продуктивної діяльності. Евристичні прийоми ґрунтуються не на формально – логічному, а на змістовному аналізі проблеми.

Як відзначає З.І. Калмикова, ці прийоми спрямовують думки людини, яка вирішує проблему, “на проникнення до суті описуваного в умові завдання (або проблеми) предметного змісту, на те, щоб за кожним словом вони бачили реальний зміст і по ньому судили про роль у вирішенні того чи іншого завдання”.

На відміну від прийомів алгоритмічного типу, евристичні прийоми орієнтовані не на формально – логічний, а на змістовний, семантичний аналіз проблеми.

З.І. Калмикова в своєму дослідженні розглядає евристичні прийоми як прийоми конкретизації, при яких людина, що вирішує завдання, надає абстрактним даним конкретнішу форму і протиставляє їм прийоми абстрагування, коли людина, що вирішує завдання, відкидає конкретні дані і співвідношення між ними.

Оскільки евристичні прийоми самостійно формуються у дуже небагатьох учнів, ним потрібно спеціально навчати. На думку З.І. Калмикової одним з найважливіших принципів розвиваючого навчання повинен стати принцип спеціального формування як алгоритмічних, так і евристичних прийомів розумової діяльності [1].

М.І. Махмутов [2] вважає, що евристична розумова діяльність – це творчість. Її суть полягає у швидкому розумінні основної ідеї та раптового виявленні прийому дії або образу. Така діяльність характеризується високою емоційністю та великим проявом інтересу до заданого завдання. Він вказує, що будь-яку пізнавальну діяльність можна умовно розділити на продуктивну та творчу. Коли

в процесі цієї діяльності виникає проблемна ситуація, це підштовхує людину шукати новий спосіб дій.

М.І. Махмутов розглядав проблемну ситуацію як закономірність, яка дає початок мисленню у вирішенні проблем. Складається наступна ситуація: проблема – пошук способів її вирішення – вирішення проблеми. Метою евристичного навчання є не передача учням досвіду минулого, а створення ними особистого досвіду та його продукції, орієнтованої на конструювання майбутнього у зіставленні з відомими культурно – історичними аналогами.

М.І. Махмутов вважає, що навички продуктивного творчого мислення набуваються в школі лише як наслідок репродуктивного засвоєння, оскільки знання – основа продуктивного мислення в ході вирішення завдань [2].

Узагальнюючи існуючі підходи, А.В. Хуторський відзначає, що залежно від обраної точки зору, світоглядної позиції або наукової галузі, під евристикою розуміють:

- здогади, що ґрунтуються на загальному досвіді вирішення завдань;
- прийом або сукупність логічних прийомів з вирішення завдань, виконання теоретичних досліджень, конструювання моделей;
- метод відкриття нового (істини), в тому числі метод спроб та помилок;
- метод (сукупність методів) навчання, наприклад дискусії;
- діяльність, що характеризує процес продуктивного творчого мислення, натхненного дослідження;
- розділ психології;
- наукову галузь, що вивчає специфіку творчої діяльності;
- науку про творчість [5].

Досвід і результати наукових досліджень дозволяють стверджувати, що перспективи професійного росту педагога як особистості і розвиток якості його професійної діяльності забезпечується оволодінням методичними ідеями і засобами реалізації, вмінням проводити аналіз і проектування педагогічних ситуацій, прогнозувати варіанти їх подальшого розвитку.

Проблему впровадження методики застосування евристичних прийомів у навчанні майбутніх учителів музики ми розглядали і досліджували за двома аспектами. Перший аспект пов'язаний із змістом навчального процесу. Другий – з формами організації навчальної роботи студентів.

За визначенням вчених методична діяльність є процесом, у якому послідовно змінюються декілька фаз, а саме:

- орієнтувальна, як відображення у свідомості вчителя проблем та труднощів своєї професійно-педагогічної діяльності, формування на цій основі ознайомлювальних задач методичного змісту;
- моделююча, як проектування і конструювання вчителем засобів рішення сформульованих завдань на основі методичних концепцій;
- рефлексивна, як створення ідеальної моделі вирішення методичних завдань на засадах аналізу і узагальнення досвіду їх реалізації у конкретних педагогічних ситуаціях.

Означені фази методичної діяльності використовувались при визначенні змісту і етапів дослідницької роботи, що здійснювалась на музично-педагогічному факультеті Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Експериментальна робота проводилась в процесі спеціальної підготовки студентів у класі фортепіано.

Евристичні прийоми використовували як засоби стимулювання образного мислення студентів, розвитку їх здібностей до моделювання, аналізу і узагальнення явищ та процесів, що спостерігалися.

При проведенні педагогічного експерименту ми не тільки навчали студентів використовувати весь накопичений досвід евристичного навчання у музичній та професійно – педагогічній діяльності, але й створювати власні моделі оволодіння мистецтвом та способами його викладання.

При проведенні експериментальної роботи ми враховували, що на рівень підготовленості майбутніх учителів музики при застосуванні прийомів евристичної діяльності впливає низка чинників, серед яких:

- наявність емпіричного художнього та педагогічного досвіду;
- ступінь усвідомлення понять теоретичного матеріалу;
- спрямованість на педагогічну професію та інші.

Евристична діяльність вчителя передбачає живу, творчу роботу, у якій теоретичні положення виступають принциповою програмою для роздумів і створення мисленнєвого образу педагогічного процесу, конкретної педагогічної ситуації.

Програму і зміст музичного матеріалу в експерименті було побудовано таким чином, щоб зміст музичних творів був доступним виконавським навичкам студентів, сприймався емоційно, а поступове ускладнення музичного матеріалу сприяло б осягненню змісту художніх образів і виразності музичної мови.

В процесі вивчення музичного твору використовувались такі евристичні прийоми:

- висування власних ідей, цілей, гіпотез щодо інтерпретації твору та його освітнього, виховного, розвивального потенціалу;
- конструювання змісту і мети власного музичного розвитку, а також навчання і виховання учнів;
- створення проблемних ситуацій;
- організація пошуку їх вірного рішення;
- проведення аналізу фрагментів уроку, що спостерігалися і обговорювалися.

Як відомо, оволодіння будь-якою діяльністю пов'язано, спочатку, з накопиченим певного досвіду спілкування з предметом діяльності, тобто усвідомленням на цій основі його найтипівіших, суттєвих сторін. У процесі навчання та виховання – це накопичення знань, елементарних вмінь та навичок, спостереження, сприйняття в предметній галузі пізнання.

Евристичне навчання є універсальним, тому що може застосовуватись не тільки для вивчення дисциплін природничого циклу, але й для вивчення гуманітарних, мистецьких предметів.

Евристичне навчання визначає нову методологію освіти, яка:

- підводить учнів до створення власного змісту освіти, до рефлексивного конструювання ними теоретичних елементів знань та практичних умінь;
- засвоєння учнями знань та умінь відбувається не репродуктивно, а у процесі їх власної діяльності.

За результатами формувального експерименту було виявлено, що студенти, які пройшли підготовку за експериментальною методикою, краще виявляють і характеризують особливості організації навчально – виховного процесу на уроках фортепіано і уроках музики в загальноосвітній школі (на 15%), класифікують їх за певними ознаками, притаманними технології педагогічної діяльності (на 17%), аналізують доцільність їх використання у певних ситуаціях уроку музики (на 23%). Порівняно зі студентами, які навчаються за традиційною методикою, вони краще орієнтуються у визначенні типу і мети уроку (на 17%), ефективності його матеріалу щодо розвитку і навченості учнів (на 23%).

Таким чином, результати нашого дослідження виявили доцільність використання прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики. Методика застосування прийомів евристичної діяльності може бути використана при навчанні на диригентському факультеті, хоровому факультеті, а також при навчанні гри на іншому інструменті, наприклад: баяні, скрипці, віолончелі.

Література:

1. *Калмыкова З.И.* Психологические принципы развивающего обучения. – М.: “Знание,” 1979. – 48 с.
2. *Махмутов М.И.* Проблемное обучение // Основные вопросы теории. – Москва: Педагогика, 1975. – 367 с.
3. *Пойа Д.* Как решать задачу. – М.: Учпедгиз, 1961. – 210 с.
4. *Пушкин В.Н.* Эвристика – наука о творческом мышлении. – М., 1967. – 272 с.
5. *Хуторской А.В.* Эвристическое обучение. – М., 1998. – 266 с.

УДК 78.089.6:613

Прядко О.М.

ГІГІЄНА І ОХОРОНА СПІВАЦЬКОГО ГОЛОСУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статье рассматриваются вопросы гигиены певческого голоса будущих педагогов-музыкантов и методы охраны голосового аппарата вокалистов.